

قابلیت‌ها و محدودیت‌های جغرافیایی امنیت در منطقه اقتصادی پارس جنوبی

مرتضی کریمی کردآبادی

استادیار جغرافیا، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران

سید علی عبادی نژاد

استادیار جغرافیا، دانشگاه علوم انتظامی، تهران، ایران

رضا خواجه^۱

دانشجوی دکتری جغرافیای نظامی، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۴/۰۴/۲۱

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۴/۰۲/۲۷

چکیده

تحقیق حاضر از نوع کاربردی بوده و هدف آن شناخت قابلیت‌ها و محدودیت‌های امنیتی منطقه اقتصادی پارس جنوبی است. روش انجام کار توصیفی-تحلیلی بوده و برای جمع‌آوری اطلاعات، از روش‌های ترکیبی کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شده است. بدین ترتیب که پس از بررسی منابع مکتوب و غیر مکتوب اعم از کتب، پایان‌نامه‌ها، مقالات، سایت‌های اینترنتی، نقشه‌ها، عکس‌ها و تصاویر ماهواره‌ای و مطالعات میدانی؛ مطالب مرتبط فیش برداری و متناسب با ساختار تحقیق مورد استفاده قرار گرفته است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های ابزار (نقشه و جی آی اس) استفاده شده است. بدین منظور، ابتدا با تشریح جنبه‌های طبیعی منطقه از قبیل ژئومورفولوژی، زمین‌شناسی، اقلیم و مشخصات ساحلی، مهمترین لایه‌ها و عوامل تاثیر گذار استخراج شده است. سپس با کمک نرم افزار Arc Map پراکنش مراکز دارای طبقه‌بندی اعم از اقتصادی، نظامی، اجتماعی و خدماتی نشان داده شده است. در نهایت، انطباق یا عدم انطباق این مراکز با بسترهای جغرافیایی منطقه تحلیل شده و وضعیت امنیتی حال و آینده آن مورد بحث قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: قابلیت، محدودیت، جغرافیای امنیتی، منطقه اقتصادی، پارس جنوبی.

- مقدمه

مناطق ویژه اقتصادی انرژی، نوعی مناطق ویژه با تأکید بر بخش انرژی هستند که در کشورهای مختلف به دنبال جذب سرمایه‌های خارجی، دریافت و ارتقای فن آوری، کسب دانش‌های مدیریتی و صادرات مجدد به کشورهای میزبان هستند. در ایران نیز برنامه‌های ایجاد و توسعه مناطق آزاد و ویژه یکی از راه‌های توسعه صنعتی سریع و گسترش صادرات تلقی شده است. بدین منظور منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس جنوبی در منطقه‌ی عسلویه، در قالب دو سایت (۲۸ فاز) طراحی و ساخته شده است. سایت یک شامل ۱۴ فاز (فازهای ۱ تا ۱۰، ۱۵، ۱۶، ۱۷ و ۱۸) و سایت دو در فاصله ۴۰ کیلومتری از غرب سایت یک و ۲۶۰ کیلومتری شرق بندر بوشهر واقع است و شامل ۱۴ فاز (فازهای ۱۱ تا ۱۴، ۱۹ تا ۲۸) بوده که علاوه بر تولید انرژی، به احداث و تولید واحدهای ال. ان. جی و فازهای پالایشگاهی اختصاص دارد. بهره‌برداری از هر یک از فازهای این میدان با احتساب درآمد ناشی از جایگزینی مصرف نفت، معادل ۱/۵ میلیارد دلار درآمد سالانه و ۵۶۰۰۰۰ فرصت شغلی برای کشور به ارمغان خواهد آورد که در سطح کشور از این لحاظ بی نظیر می‌باشد. به علاوه احداث بیش از ۱۰ واحد پالایشگاه و پتروشیمی، اهمیت این منطقه را در حد ملی و حتی فراملی بالا برده است (منطقه اقتصادی پارس جنوبی، ۱۳۹۱، صص ۵-۳). در چنین شرایطی ملاحظات امنیتی منطقه با لحاظ نمودن فرصت‌ها، آسیب‌ها و تهدیدات متصور، بسیار ضروری به نظر می‌رسد. متأسفانه این موضوع چه از نظر زیست محیطی و چه از نظر اجتماعی، فرهنگی و دیگر پارامترهای امنیتی، مورد غفلت واقع شده است. بنابراین پرداختن به این موضوع که «ملاحظات امنیتی منطقه اقتصادی انرژی پارس جنوبی با توجه به فرصت‌ها، آسیب‌ها، تهدیدات و در نظر گرفتن قابلیت‌های طبیعی و انسانی کدامند؟» به عنوان سؤال اصلی تحقیق ضرورت پیدا می‌کند. این مطالعه و بررسی نیز به دنبال ارائه پاسخ مناسب به این سؤال اساسی با توجه به ظرفیت‌های موجود این منطقه می‌باشد.

روش تحقیق در این مطالعه، توصیفی-تحلیلی بوده و برای جمع‌آوری اطلاعات، از روش‌های ترکیبی کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شده است. بدین ترتیب که پس از بررسی منابع مکتوب و غیر مکتوب اعم از کتب، پایان‌نامه‌ها، مقالات، سایت‌های اینترنتی، نقشه‌ها، عکس‌ها و تصاویر ماهواره‌ای و مطالعات میدانی؛ مطالب مرتبط فیش برداری و متناسب با ساختار تحقیق مورد استفاده قرار گرفته است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های ابزاری (نقشه و جی آی اس) استفاده شده است.

- ادبیات موضوع

در این مطالعه، ادبیات تحقیق تحت عناوین مفاهیم، پیشینه تحقیق و مبانی نظری و مدل تحلیلی مورد بررسی قرار می‌گیرد:

الف: مفاهیم

منطقه‌ی اقتصادی انرژی: مناطق ویژه اقتصادی انرژی، نوعی مناطق ویژه با تأکید بر بخش انرژی هستند که در کشورهای مختلف به دنبال جذب سرمایه‌های خارجی، دریافت و ارتقای فن آوری، کسب دانش‌های مدیریتی و صادرات مجدد به کشورهای میزبان هستند (بولتن ویژه منطقه اقتصادی پارس).

امنیت: امنیت در لغت به معنی در امان بودن، ایمنی، بی‌ترسی، آرامش و آسودگی است (فرهنگ عمید، ۱۳۶۰، ص ۲۵). امنیت را می‌توان حالتی اطلاق کرد که در این حالت، مردم و آحاد افراد جامعه، منافع فردی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی خود را با مخاطره‌ای جدی روبرو نبینند (افتخاری، ۱۳۸۱، ص ۴۹).

امنیت وضعیتی است مبنی بر تعادل میان داشته‌ها و خواسته‌ها بر پایه‌ی بایسته‌ها از یک سو و توان پاسخگویی سیستم از سوی دیگر، در چهارچوب نگرش بازیگران به گونه‌ای که منجر به تولید رضایت گردد (حیدری‌نهی، ۱۳۸۹، ص ۱۵۴).

هرچند تعریف امنیت به حفظ بقا و موجودیت، مقدم‌ترین و مهم‌ترین تعریف امنیت است که در گفتمان سنتی مورد توجه بوده، اما با مرور زمان و در نتیجه‌ی تحولات تاریخی، حفظ بقا و موجودیت از تعریف امنیت به هدف آن تبدیل شد و تعریف جدید امنیت بر فقدان تهدید متمرکز گردید (خلیلی، ۱۳۸۴، ص ۱۱۳).

- توسعه: توسعه در لغت به معنای رشد تدریجی در جهت پیشرفته‌تر شدن، قدرتمندتر شدن و حتی بزرگ‌تر شدن است (فرهنگ لغات آکسفورد، ۲۰۰۱، ص ۱۹۰). توسعه را باید بر حسب پیشرفت به سوی اهداف رفاهی نظیر کاهش فقر، بیکاری، و نابرابری تعریف کنیم. به طور کلی توسعه جریانی است که در خود تجدید سازمان و سمت‌گیری متفاوت کل نظام اقتصادی- اجتماعی را به همراه دارد. توسعه علاوه بر اینکه بهبود میزان تولید را در بردارد، شامل دگرگونی‌های اساسی در ساخت‌های نهادی، اجتماعی- اداری و همچنین ایستارها و دیدگاه‌های عمومی مردم است (سهامی، ۱۳۸۶، ص ۳۲).

مفهوم توسعه، مفهومی همه جانبه است که به مجموع نیازمندی‌ها و ابعاد مختلف زندگی انسان توجه دارد. توسعه‌ی واقعی باید بتواند شرایط لازم را برای همه‌ی افراد جامعه صرف نظر از موقعیت استقرار مکانی در همه‌ی ابعاد در جهت پویایی و رشد و تعالی مادی و معنوی آنان فراهم سازد (عندلیب، ۱۳۸۰، ص ۹).

ب: پیشینه تحقیق

در رابطه با قابلیت‌ها و محدودیت‌های امنیتی منطقه اقتصادی انرژی پارس جنوبی، متأسفانه تا کنون کار منسجم و جامعی صورت نگرفته است. ولیکن در موضوعات مرتبط با این موضوع، تحقیقاتی صورت گرفته است که به مواردی از آنها اشاره می‌گردد:

ترکیانفر (۱۳۸۸) در مقاله «ارزیابی آثار زیست محیطی منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس جنوبی بر خط ساحلی خلیج فارس» به تأثیرات زیست محیطی تأسیسات صنعتی منطقه بر محیط پرداخته است (ترکیانفر، ۱۳۸۸، صص ۴۳-۵۴). قنبری (۱۳۸۸) در مقاله «عسلویه و نقش اقتصادی و اجتماعی آن بر خلیج فارس» به آثار سیاسی، امنیتی، اقتصادی، اجتماعی و... رشد صنعتی در این منطقه پرداخته است (قنبری، ۱۳۸۸، صص ۸-۱).

عزیزپور (۱۳۸۹) در مقاله «نقش منطقه اقتصادی پارس جنوبی در تحول مکانی- فضایی سکونتگاه‌های روستایی» به تأثیر توسعه و گسترش صنعت بر فضاهای سکونتی به خصوص روستاها پرداخته است (عزیزپور، ۱۳۸۹، صص ۱۱۰-۹۷).

قهرودی تالی (۱۳۸۹) در مقاله «پایش تغییرات خط ساحلی و لندفرم‌های ژئومرفولوژیکی خلیج فارس با استفاده از تکنیک‌های جی آی اس در منطقه عسلویه» به تغییرات ژئومرفولوژی ساحلی منطقه عسلویه بر اثر فعالیت‌های صنعتی پرداخته است (قهرودی تالی، ۱۳۸۹، صص ۴۵-۶۱).

معیدفر (۱۳۸۹) در مقاله «نفت، دوگانگی، مقاومت و وابستگی: نتایج دو بررسی در بهرگان و عسلویه» به تأثیرات ارزشی صنایع و مشکلات ناشی از آن در منطقه عسلویه پرداخته است (معیدفر، ۱۳۸۹، ص ۱).

اشرفی (۱۳۹۰) در مقاله «مدلسازی نحوه پراکنش آلاینده‌های ترکیبات آلی ناشی از تبخیر سطحی از مخازن ذخیره‌ای واقع در منطقه عسلویه» به بررسی آثار زیست محیطی این آلاینده‌ها از ۱۶ مخزن واقع در پالایشگاه‌های پارس جنوبی پرداخته است (اشرفی، ۱۳۹۰، صص ۴۷-۶۰).

عنبری (۱۳۹۰) در مقاله «بررسی آثار اجتماعی قطب‌های رشد صنعتی بر توسعه پایدار محلی (مطالعه موردی: عسلویه)» به بررسی آثار اجتماعی توسعه صنعتی قطب‌های رشد بر توسعه پایدار اجتماعات محلی پرداخته است (عنبری، ۱۳۹۰، ص ۱).

کلانتری (۱۳۹۰) در مقاله «خصوصیات شیمیایی خاک و آب زیرزمینی دشت عسلویه با تأکید بر فلزات سنگین» اثرات فلزات سنگین و مواد شیمیایی بر آلودگی آب‌های زیرزمینی و خاک را تجزیه و تحلیل نموده است (کلانتری، ۱۳۹۰، صص ۳۳۳-۳۴۲).

کیانی (۱۳۹۱) در مقاله «ارزیابی قابلیت دسترسی و کاربرد بهینه فضاهای عمومی در شهر عسلویه» به بررسی رشد فضاهای عمومی مثل پارک‌ها در مقایسه با رشد شتابان فیزیکی - کالبدی صنعت و جمعیت و تأثیر آن بر مردم پرداخته است (کیانی، ۱۳۹۱، صص ۵۱-۶۸).

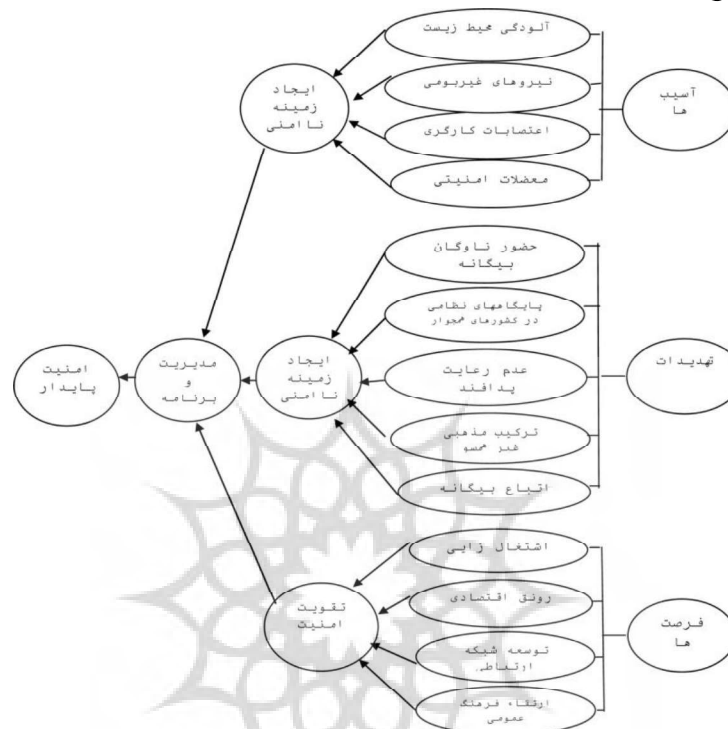
ج: مبانی نظری و مدل تحلیل

با توجه به دیدگاه امنیت و توسعه در این تحقیق، دو نظریه در این خصوص عنوان می‌گردد:

دیدگاه امنیت-توسعه: این دیدگاه توسعه محور بوده و در دهه‌ی شصت میلادی توسط مک نامارا ارائه گردید. وی امنیت را از دیدگاه کلاسیک (نظامی) مورد انتقاد قرار داده و معتقد است در کنار متغیرهای نظامی، باید از طریق توجه و تأکید بر مؤلفه‌های رشد اقتصادی و سیاسی، امنیت را دنبال نمود. از نظر نامارا پیشرفت، جوهر و ذات امنیت است. به نحوی که همگام با توسعه و ترقی (پیشرفت) می‌توان شاهد تقویت امنیت بود. جامعه‌ای که فاقد سطح توسعه یافتگی مطلوبی است، به طور دائم در معرض بروز بحران‌های ناشی از ناامنی است. چرا که پیامدهای ناشی از ناامنی اقتصادی و فقر، به صورت بی‌اعتمادی، تشنج داخلی و خشونت در جامعه انعکاس می‌یابد (Almashat, 1985, p23).

دیدگاه چندسویه نگر (امنیت همه جانبه): با توجه به پیچیدگی‌های روزافزون الگوی رفتاری کشورها در صحنه‌های بین‌المللی، دیدگاه امنیت همه جانبه توسط افرادی از جمله برژینسکی مطرح گردید. وی معتقد است که امنیت،

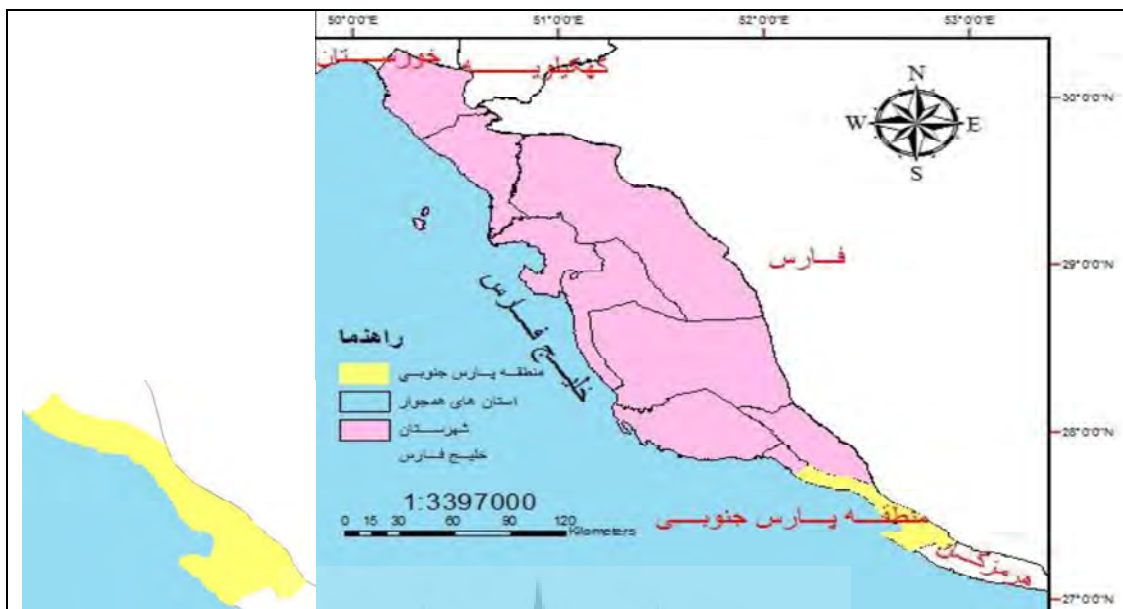
محدود به امنیت نظامی صرف نیست، بلکه ملاحظات بیشتری از جمله توسعه‌ی سیاسی، مشارکت مردمی، مشروعیت رژیم سیاسی، انسجام و یکپارچگی ملی و توسعه‌ی فرهنگی را دربر می‌گیرد (Fisher, 1993, p57). با توجه به نظریه‌های ذکر شده، دیدگاه و نظریه‌ی چند سویه نگر (امنیت همه جانبه) به دلیل نگاه امنیتی به توسعه‌ی همه جانبه، امنیت و دفاع، به عنوان نظریه‌ی پایه و اصولی در این تحقیق مورد استفاده قرار می‌گیرد.

شکل شماره ۱: مدل تحلیلی ملاحظات امنیتی منطقه اقتصادی انرژی پارس جنوبی
منبع: نگارندگان

- قلمرو تحقیق

منطقه ویژه‌ی اقتصادی انرژی پارس جنوبی با مختصات (۱۶ ۴۹ ۵۲ - ۳۲ ۲۵ ۵۲) طول شرقی و (۲۷ ۲۷ - ۲۷ ۲۲) عرض شمالی؛ در ۳۰۰ کیلومتری شرق بندر بوشهر، ۴۲۰ کیلومتری غرب شهرستان بندر لنگه و ۵۷۰ کیلومتری غرب بندر عباس در سواحل خلیج فارس واقع شده‌است و موقعیت بسیار مناسبی برای جذب مشارکت سرمایه‌گذاران خارجی، فن آوری روز و ترکیب آن با ظرفیت‌های داخلی و بومی (نیروی انسانی ماهر و متخصص و صنعت) را دارا می‌باشد. محدوده منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس براساس مصوبه هیات وزیران و شورای عالی مناطق آزاد تجاری / صنعتی به این شرح تعیین گردیده‌است: از غرب به روستای شیرینو، از جنوب به خلیج فارس، از شمال به دامنه ادامه سلسه جبال زاگرس و از شرق به روستای چاه مبارک. این محدوده طبق مصوبه هیئت محترم وزیران ۲۰۰۰ هکتار بوده که براساس اسناداردها تفکیک می‌شود (www. pseez. ir, 2013). (شکل ۲).

شکل شماره ۲: موقعیت منطقه اقتصادی انرژی پارس جنوبی در استان بوشهر

منبع: نگارندگان با استفاده از نرم افزار Arc Map

عملیات اجرایی این منطقه از سال ۱۳۷۶ با هدف تسریع در تأمین گاز مورد نیاز کشور و جایگزین کردن مصرف گاز به جای نفت در داخل کشور (تغییر سبد مصرفی انرژی در کشور)، تولید و صدور گاز و میعانات گازی در یک بازار رقابتی منطقه‌ای و بین‌المللی، تأمین خوراک کلیه صنایع وابسته به نفت و گاز، جذب سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی، اشتغال زایی در سطح منطقه و فرا منطقه‌ای و در نهایت رشد و شکوفایی اقتصادی کشور بویژه استان‌های جنوبی در وسعتی حدود ۲۰۰۰ هکتار (نواری ساحلی به عرض تقریبی ۸۰۰ متر در طول ۲۵ کیلومتر در امتداد شرقی- غربی) توسط شرکت مهندسان مشاور انگلیسی‌هالکرو طراحی گردید. در صورت برداشت کامل گاز این میدان، انرژی ده سال کل ساکنان کره زمین تأمین می‌گردد. ذخیره بخش ایرانی میدان ۱۴ تریلیون مترمکعب گاز درجا و ۱۰ تریلیون مترمکعب گاز قابل برداشت و ۱۷ میلیارد بشکه میعانات گازی (۹ میلیارد بشکه قابل برداشت) است که ۵۰ درصد ذخایر گازی ایران (بزرگترین میدان گازی شناخته شده جهان) و ۸ درصد از ذخایر گازی جهان است (نفت و گاز پارس، ۱۳۸۰، ص ۱۳). این میدان به عمق ۰ تا ۳۳ متری به فاصله ۱۵-۱۰ کیلومتری از ساحل و در عمق ۴۰۰۰ متری زیر سطح دریا واقع شده‌است که دارای مساحتی معادل ۲۱ x ۱۹ کیلومتر مربع و بشکل گنبدی با شیب ملایم کمتر از ۲۰ درجه‌است. یادآوری می‌گردد که ایران بعد از روسیه در مقام دوم منابع گازی جهان است (www. spgs. ir, 2013) (شکل ۳).

از نظر اقلیمی، باران کم و نامنظم (کمتر از ۲۰۰ میلیمتر) و همچنین دوره خشک طولانی، سراسر ناحیه را در قلمرو مناطق بیابانی قرار داده است. به علت آرایش خاص گردش جوی، اغتشاشات زمستانی غربی کمتر به این ناحیه می‌رسند. هوا در تمام سال مرطوب است، بنابراین پدیده‌ی تجزیه شیمیایی از فرایندهای فعال این ناحیه محسوب می‌شود. از نظر زمین شناسی بر روی جلگه کم عرض ساحلی نای بند استقرار دارد که از دلایل عرض کم این منطقه، عمق زیاد آب در ساحل می‌باشد (علایی طالقانی، ۱۳۸۶، ص ۳۵۰).

شکل شماره ۳: تصویر ماهواره‌ای منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس جنوبی
منبع: نگارندگان با استفاده از نرم افزار Arc Map

مهم‌ترین پوشش گیاهی منطقه جامعه گیاهی حرا است که به مانگرو نیز معروف بوده که انتقال یافته از خشکی به دریا می‌باشد. جامعه‌ی گیاهی حرا به صورت توده‌های کم وسعت در سواحل خلیج فارس و در محل ورود آب رودها به دریا یا خور، نظیر خلیج و خور نای بند و مصب رود مند مشاهده می‌شود. بیشتر پوشش جنگلی حرا در استان را می‌توان در منطقه‌ی نای بند با مساحتی حدود ۵۰۰ هکتار دید (کرامتی، ۱۳۸۰، ص ۲۳).

الف: فرصت‌های منطقه

۱- وجود بزرگ‌ترین میدان گازی جهان که ۵۰ درصد ذخایر گازی ایران و ۸ درصد از ذخایر گازی جهان است (زارعی، ۱۳۹۰، ص ۲).

۲- طراحی و ساخت ۲۸ فاز بهره برداری و استحصال گاز که بهره‌برداری از هر یک از فازهای این میدان با احتساب درآمد ناشی از جایگزینی مصرف نفت، معادل ۱/۵ میلیارد دلار درآمد سالانه برای کشور به ارمغان خواهد آورد.

۳- احداث بیش از ۱۵ پالایشگاه و پتروشیمی در منطقه.

۴- در حوزه اشتغال‌زایی نیز با توجه به تجربه موجود و نظر کارشناسان، در هر فاز از توسعه میدان گازی پارس جنوبی، ۲۰ هزار فرصت شغلی ایجاد می‌شود و با احتساب ۲۸ فاز، ۵۶۰۰۰۰ فرصت شغلی ایجاد خواهد شد که در سطح کشور از این لحاظ بی نظیر می‌باشد.

۵- تبدیل شدن منطقه به کانون توسعه صنعتی کشور و مرکز ثقلی برای افزایش توان مهندسی شرکت‌های داخلی و تولید کنندگان تجهیزات صنعتی. به طوری که در بخش‌های عظیمی از صنعت نفت و گاز و صنایع مرتبط موجب خود کفایی در ساخت برخی از تجهیزات این صنعت شده‌است (منطقه اقتصادی پارس جنوبی، ۱۳۹۱، ص ۱۶).

۶- فرودگاه بین‌المللی خلیج فارس با ظرفیت جابجایی سالانه ۱۰۰۰۰۰۰ نفر مسافر.

۷- احداث پروژه شهرک حمل و نقل کالا در سال ۱۳۸۲ با هدف تمرکز و کنترل صنعت حمل و نقل کالا و با ظرفیت جابجایی حداقل بیست میلیون تن محصولات تولیدی در سال و استقرار حدود ۲۱ شرکت حمل و نقل کالا طراحی که در صورت لزوم و نیاز امکان توسعه آن نیز وجود دارد.

۸- احداث مجتمع بندری پارس با بیش از ۱۰ اسکله برای بنادر خدماتی و ۱۵ اسکله بندر پتروشیمی با توان جابجایی سالانه ۴۰ میلیون تن کالا و توان پهلوگیری کشتی‌هایی با ظرفیت ۸۰ هزار تن.

۹- احداث صنایع مختلط به منظور ساخت قطعات و تجهیزات صنعت نفت و گاز و پتروشیمی، صنایع فلزی، صنایع برق و الکترونیک، صنایع ابزار دقیق و صنایع شیمیایی.

۱۰- احداث صنایع سازه‌های نیمه سنگین فلزی، مخازن تحت فشار، تجهیزات پالایشگاهی، پتروشیمی و نیروگاهی، صنایع خطوط لوله و صنایع فلزی.

۱۱- استقرار و توسعه صنایع پایین دست از قبیل پلیمرها، لاستیک و پلاستیک، الیاف مصنوعی و نساجی، روغن‌های صنعتی، رزین‌ها و چسب‌ها، رنگ‌های و پوشش‌های حفاظتی، سموم دفع آفات، شوینده‌های بهداشتی، کودهای شیمیایی با توجه به فراهم بودن مواد اولیه تولید شده توسط صنایع پتروشیمی در منطقه و تامین خوراک مورد نیاز صنایع پایین دست پتروشیمی (گرگین، ۱۳۸۷، صص ۲-۴).

۱۲- قابلیت تبدیل منطقه به قطب گردشگری با توجه به چشم‌انداز زیبای صنعت در کنار آب‌های نیلگون خلیج فارس و نای بند و سواحل بسیار زیبا با جنگل‌های حرا.

۱۳- دسترسی مستقیم به آب دریا (آبراه‌های بین‌المللی، کشورهای جنوب خلیج فارس و خاور دور).

۱۴- عمق مناسب سواحل از نظر ایجاد اسکله و تأسیسات بندری (www.khabaronline.ir:2013).

ب: آسیب‌ها

۱- حضور تعداد زیادی از نیروی کار غیر بومی و معضلات اجتماعی و فرهنگی ناشی از آن از قبیل اعتیاد، بدحجابی، بی‌حجابی، تجاوز به عنف، استفاده از مشروبات الکلی و ...

۲- اعتصابات کارگری به دنبال عدم پرداخت حقوق و مزایای آنان بخصوص توسط شرکت‌های خصوصی و پیمانکاران.

۳- معضلات امنیتی از قبیل سرقت، قتل، درگیری مسلحانه، تحصن و اعتصابات کارگری و غیره.

۴- آلودگی هوا و محیط زیست (گزارش نوبه‌ای شورای تأمین استان، ۱۳۹۱، صص ۱۲).

ج: تهدیدات

۱- حضور ناوگان بیگانه در خلیج فارس و احتمال بکارگیری در حمله نظامی به منطقه.

۲- پایگاه‌های نظامی مستقر در کشورهای همجوار خلیج فارس.

۳- عدم رعایت مسائل پدافند غیرعامل در تأسیسات منطقه.

۴- ترکیب قومی و مذهبی منطقه که درصد بالایی از آن‌ها را اهل تسنن متمایل به فرقه ضاله وهابیت و جمعیت غیر همسو تشکیل می‌دهند.

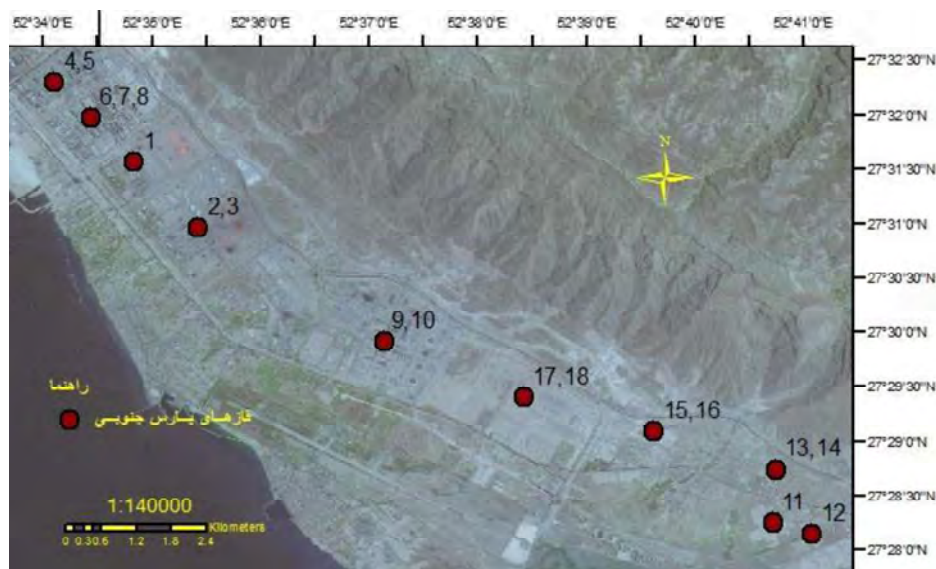
۵- حضور اتباع بیگانه و فراهم بودن زمینه برای جاسوسی سرویس‌های اطلاعاتی کشورهای بیگانه (گزارش نوبه‌ای شورای تأمین استان، ۱۳۹۱، ص ۱۴).

- تجزیه و تحلیل

منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس جنوبی طبق مصوبه هیئت محترم وزیران ۲۰۰۰ هکتار بوده که حجم زیادی از صنایع از قبیل ۲۸ فاز بهره برداری و استحصال گاز، بیش از ۱۵ پالایشگاه و پتروشیمی، صنایع مختلط به منظور ساخت قطعات و تجهیزات صنعت نفت و گاز و پتروشیمی، صنایع فلزی، صنایع برق و الکترونیک، صنایع ابزار دقیق و صنایع شیمیایی، صنایع سازه‌های نیمه سنگین فلزی، مخازن تحت فشار، تجهیزات پالایشگاهی، پتروشیمی و نیروگاهی، صنایع خطوط لوله و صنایع فلزی، استقرار و توسعه صنایع پایین دست از قبیل پلیمرها، لاستیک و پلاستیک، الیاف مصنوعی و نساجی، روغن‌های صنعتی، رزین‌ها و چسب‌ها، رنگ‌های و پوشش‌های حفاظتی، سموم دفع آفات، شوینده‌های بهداشتی، کودهای شیمیایی با توجه به فراهم بودن مواد اولیه تولید شده توسط صنایع پتروشیمی در منطقه و تأمین خوراک مورد نیاز صنایع پایین دست پتروشیمی، مجتمع بندری پارس با بیش از ۱۰ اسکله برای بنادر خدماتی و ۱۵ اسکله بندر پتروشیمی و... را در خود جای داده است (عاقلی کهنه شهری، ۱۳۹۰، ص ۴).

این در حالی است که این حجم عظیم صنایع با بیش از ۴۰۰ مشعل سوخت گازهای مازاد و دودکش صنایع، سالانه حجم زیادی مواد آلاینده را وارد هوای منطقه می‌کند. اگر حجم پسماندهای صنعتی مایع و جامد این صنایع را که در دریا رها شده و یا در اطراف صنایع دپو شده است را نیز در نظر بگیریم، متوجه می‌شویم که آلودگی زیست محیطی دریایی و جوی این منطقه در حد بحرانی قرار دارد و به دلیل راکد بودن هوا و بالا بودن رطوبت، همواره بوی نامناسب گاز و مواد شیمیایی، گوگرد و پسماندهای صنعتی تمام منطقه را فرا گرفته و حالت خفگی ایجاد می‌کند. تراکم زیاد صنایع در منطقه باعث برهم خوردن تعادل و توازن محیط شده و از نظر جغرافیای طبیعی، محیط نمی‌تواند این حجم عظیم صنایع را در خود هضم نماید.

از طرفی با گذشت یک دهه از آغاز احداث پروژه‌ها در منطقه ویژه اقتصادی عسلویه، در این مدت با رشد چشمگیر صنعت و صادرات نفت و گاز به کشورهای مختلف مواجه بوده‌ایم اما در کنار پیشرفت سریع صنعت؛ مسائل اجتماعی، فرهنگی و همچنین امکانات رفاهی به هیچ وجه در منطقه رشد نیافته و همین امر باعث بروز آسیب‌های اجتماعی و بیش از همه، شیوع اعتیاد در این منطقه گردیده است. با وجود اینکه یکی از اهداف اجرای پروژه‌ها، فراهم کردن زمینه اشتغال در منطقه و جذب نیروی کار بومی، استان‌های همجوار و محرومیت زدایی بوده است ولی از زمان آغاز اجرای پروژه‌های اقتصادی در منطقه، اکثر مردم بومی که در گذشته به کشاورزی، دامداری و همچنین صید اشتغال داشتند، زمین‌های خود را از دست داده و بیکار شده‌اند (www.andishvarz.blogfa.com:2012).

شکل شماره ۴: تراکم فازها و مجتمع‌های صنعتی پارس جنوبی

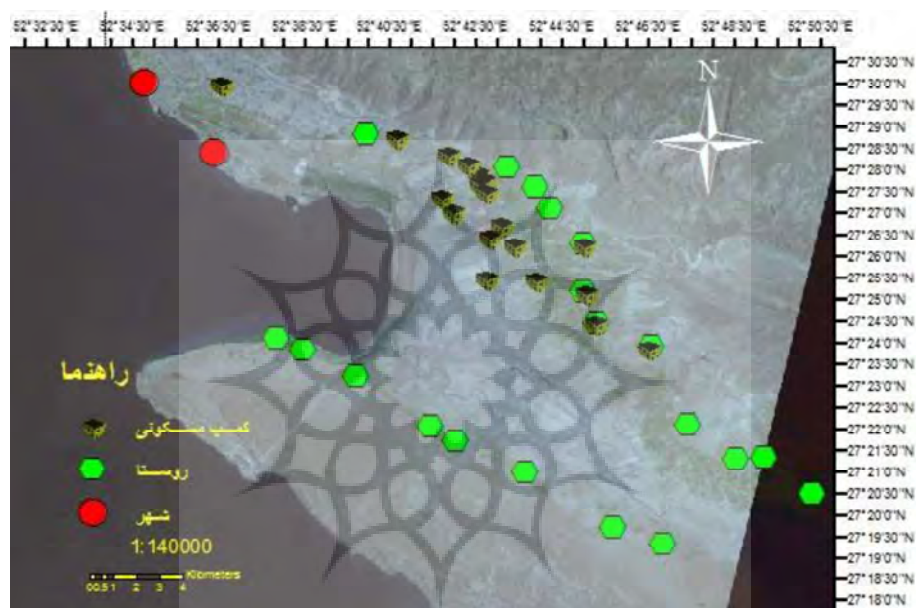
منبع: نگارندگان با استفاده از نرم افزار Arc Map

۱- وجود کشتی‌ها در منطقه عسلویه باعث آلودگی آب دریا شده است و بر همین اساس مردم دیگر نمی‌توانند به صید پردازند بنابراین یکی دیگر از راه‌های کسب در آمد، معیشت و اشتغال نیز از آنان گرفته شد. براساس آمارهای موجود ۹۸ درصد نیروهای کارگر منطقه غیر بومی و فقط ۲ درصد نیروها از میان مردم بومی استان هستند بنابراین می‌توان گفت که پیشرفت صنعت برای مردم منطقه نمود چشمگیری نداشته است. از سوی دیگر، وجود ۶۳ هزار نیروی کار که حدود ۸۰ هزار نفر آنان نیروی غیر بومی و مهاجر از استان‌ها و کشورهایمانند کره، فرانسه، ژاپن و چین هستند با فرهنگ‌ها و روش‌های زندگی مختلف باعث بروز مشکلات بسیاری برای مردم بومی ساکن در منطقه شده و روی فرهنگ ساکنان نیز تاثیر منفی بسزایی گذاشته است (گزارش نوبه‌ای شورای تأمین استان، ۱۳۹۱، ص ۱۹).

جمعیت عسلویه قبل از آغاز پروژه‌ها حدود ۲۴ هزار نفر بوده اما امروز تعداد جمعیت این منطقه با وارد شدن نیروی کار مهاجر به حدود ۱۰۰ هزار نفر رسیده است بنابراین با افزایش چندین برابری جمعیت باید امکانات این منطقه نیز همزمان با پیشرفت صنعت رشد می‌کرد در صورتی که عملاً این اتفاق رخ نداد و امکانات رفاهی و فرهنگی موجود با ۱۰ سال گذشته چندان تفاوتی نداشته و به همین دلیل می‌توان ریشه بروز بسیاری از ناهنجاری‌ها و آسیب‌های اجتماعی را در عدم امکانات کافی و زیرساخت‌های اجتماعی و فرهنگی عنوان کرد (www. andishvarz. blogfa. com:2012).

با توجه به موارد ذکر شده می‌توان دریافت که توسعه پایدار در این منطقه لحاظ نشده و یا محقق نگردیده است. چرا که توسعه و رشد صنایع هیچ سختیتی با ظرفیت‌های انسانی، فرهنگی، اجتماعی، رفاهی و حتی طبیعی منطقه نداشته است که نتیجه آن بروز و رشد انواع ناهنجاری‌های اجتماعی و فرهنگی است که به عنوان آسیب‌های منطقه که امنیت را دچار مشکل می‌نماید، به برخی از آن‌ها اشاره گردید.

حدود ۵۰ هزار کارگر ایرانی غیر بومی در منطقه اقتصادی انرژی پارس جنوبی مشغول به کار هستند. این جمعیت با توجه به شرایط سخت کاری، دوری از خانواده، پایین بودن سطح رفاه و بعضاً بی‌تدبیری مسئولان مربوطه در پرداخت به موقع حقوق آن‌ها، بطور مکرر اعتصابات را باعث می‌گردد. بطور مثال در سال ۱۳۹۰ حدود ۱۵۴ مورد اعتصابات کارگری در اعتراض به عدم پرداخت به موقع حقوق و ۱۹۴ مورد نارضایتی در خصوص وضعیت بد غذا، امکانات رفاهی و... در این منطقه (این آمار در چهارماهه اول سال جاری شامل ۸۴ مورد تجمعات کارگری و ۱۲۵ مورد نارضایتی می‌شود) رخ داده است که در صورت عدم کنترل و رسیدگی به موقع، می‌تواند به شورش و درگیری منتهی گردد. چیزی که در صورت وقوع، عوامل سودجوی داخلی و خارجی نیز به آن دامن زده و امکان دارد به یک حادثه بزرگ اجتماعی اقتصادی منجر شود.

شکل شماره ۵: تراکم مجتمع‌های مسکونی در منطقه اقتصادی پارس جنوبی

منبع: نگارندگان با استفاده از نرم افزار Arc Map

طراحی و عملیات اجرایی منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس جنوبی از همان ابتدا با مشارکت کشورهای خارجی آغاز گردید، بنابراین حضور و رفت و آمد اتباع خارجی از کشورهای مختلف به ویژه کره، ایتالیا، فرانسه، فیلیپین، چین و دیگر کشورها را شاهد هستیم به طوری که استان بوشهر بعد از تهران، بیشترین تعداد اتباع خارجی را در کشور به خود اختصاص داده است. طبیعی است که این اتباع خارجی می‌توانند مورد نظر و هدف سرویس‌های اطلاعاتی و جاسوسی کشورهای مبدأ یا کشورهای بیگانه دیگر باشند. چنانچه اسناد و مدارک موجود در این منطقه، بیش از ۱۷ مورد جاسوسی در سال ۱۳۹۰ را تأیید می‌نماید که بیشتر این جاسوسی‌ها توسط سرویس‌های اطلاعاتی کشورهای امارات، اسرائیل و آمریکایی‌های مستقر در بحرین بکارگیری و سازمان دهی می‌شوند. لازم به یادآوری است که در حدود ۳۳۶ نفر اتباع خارجی در سه ماهه اول سال جاری از کشورهای چین، کره، فیلیپین و ایتالیا فقط از فاز ۱۲ منطقه بازدید کرده‌اند. که بالقوه تهدیدی جدی برای فعالیت‌های ضدامنیتی و جاسوسی محسوب می‌شود.

این در حالیست که بیشتر این اتباع خارجی جزو مهندسان ناظر پروژه‌ها هستند که تمام اسناد و مدارک و پلان پروژه‌ها را در اختیار دارند و در کشورهای دیگر از جمله صنعت گاز قطر نیز مشغول به کار هستند. که احتمال خرابکاری در سیستم‌های کنترل و تنظیم دستگاه‌ها توسط آنان را می‌توان داد. به طور مثال در سال گذشته چندین مورد اختلال در سیستم کنترل و در نتیجه انفجار در پالایشگاه فجر جم اتفاق افتاد و زیان‌های اقتصادی زیادی را تحمیل نمود.

البته در خصوص حضور اتباع خارجی و احتمال جاسوسی آن‌ها باید این نکته را متذکر شد که تعداد زیادی از مهندسين داخلی نیز بدون استعلام لازم در این پروژه‌های صنعتی مشغول به کار هستند که بعضاً در قسمت‌های کلیدی و حساس نیز بکارگیری شده‌اند که احتمال جاسوسی و بکارگیری آن‌ها توسط سرویس‌های اطلاعاتی کشورهای بیگانه وجود دارد. چنانچه اسناد و مدارک نیز گواه همکاری بعضی از آن‌ها با سرویس‌های اطلاعاتی کشورهای رقیب و بیگانه را تأیید می‌کند.

از نظر تهدیدات جارچی، براساس آخرین اخبار و اطلاعات، حدود ۹۴ فروند شناور رزمی و پشتیبانی بیگانه در خلیج فارس رهگیری شده است، از این تعداد ۷۱ فروند متعلق به کشور آمریکا و ۲۳ فروند مربوط به دیگر کشورها هستند که در منطقه حضور دارند. آمار پایگاه‌های نظامی بیگانگان در کشورهای عربی و ساحلی جنوبی خلیج فارس شامل ۴ قرارگاه فرماندهی متجاوز (آمریکا)، ۱۳ پایگاه هوایی، ۳ پایگاه دریایی و ۳ پایگاه زمینی به شرح زیر می‌باشد:

وضعیت کلی قرارگاه فرماندهی متجاوز (آمریکا)

۱- فرماندهی مرکزی آمریکا (سنتکام)

۲- فرماندهی ناوگان پنجم آمریکا مستقر در منامه بحرین

۳- فرماندهی نیروی زمینی در صحنه (ارتش سوم) آمریکا در عریفجان کویت

۴- فرماندهی هوایی تاکتیکی آمریکا در العدید قطر

گسترش پایگاه‌های دریایی، هوایی و زمینی متجاوز (آمریکا) در کشورهای جنوبی خلیج همیشه فارس:

۱- کویت

- پایگاه‌های هوایی احمد الجار - علی السالم - کبالس

- پایگاه دریایی صباح الاحمد الشویخ

- پایگاه زمینی عریف

۲- عربستان سعودی

- پایگاه‌های هوایی اسکان و بلیج - شاهزاده سلطان درالخرج

۳- امارات متحده عربی

- پایگاه هوایی الظفره

- پایگاه دریایی بندر جبل علی

- پایگاه زمینی الظفره

۳- بحرین

- پایگاه‌های هوایی جفیر - المحرق - شیخ عیسی

- پایگاه دریایی شیخ سلمان

۴- عمان

- پایگاه‌های هوایی المصیره - التمریت - سیب

۵- قطر

- پایگاه هوایی العدید

- پایگاه زمینی الکرعانه

بنابراین با توجه به حساسیت منطقه و حضور بیگانگان و احتمال استفاده از این پایگاه‌ها در حملات احتمالی علیه جمهوری اسلامی، می‌طلبد که به صورت جدی در طرح جامع امنیتی و دفاعی منطقه اقتصادی انرژی پارس جنوبی لحاظ گردند و روش‌های مناسب جهت خنثی نمودن و بی اثر کردن این تهدیدات اتخاذ گردد.

از نظر ترکیب مذهبی منطقه و نقش آن در بحث امنیت، به دلیل جمعیت ۲۳۰۰۰ نفری اهل سنت از مجموع جمعیت ۳۱۰۰۰ نفری بخش عسلویه (۷۵٪ اهل سنت)، همواره باید این موضوع مدنظر باشد که به دلیل مرکز گریز بودن این جمعیت و تمایل آن‌ها به کشورهای سنی مذهب همسایه (عربستان، قطر، بحرین، امارات متحده عربی) و تحریک و پشتیبانی مالی و هدایت تشکیلات و فکری از جمله با پذیرش طلبه‌ها اقدام به آموزش آموزه‌های وهابیت به آن‌ها می‌کنند. لذا در دهه اخیر شاهد رشد افراطی گری و گسترش وهابیت در کشورهای عربی و ورود آن به دیگر کشورهای همسایه به خصوص مناطق جنوبی کشورما، زمینه‌های ایجاد درگیری و تفرقه را به وجود آورده‌اند.

عمده فعالیت وهابیت شامل برگزاری جلسات درون گروهی با دعوت از روحانیون سرشناس وهابی از خارج از استان (استان‌های هرمزگان، فارس، سیستان و بلوچستان) می‌باشد که اقدام به سخنرانی و بیان دیدگاه‌های وهابیت برای جوانان می‌کنند. فعالیت‌های دیگر وهابیت را می‌توان به شرح زیر برشمرد:

۱- اعزام نیرو به عنوان طلبه به خارج از کشور جهت فراگیری علوم دینی

۲- برگزاری کلاس‌های قرآنی.

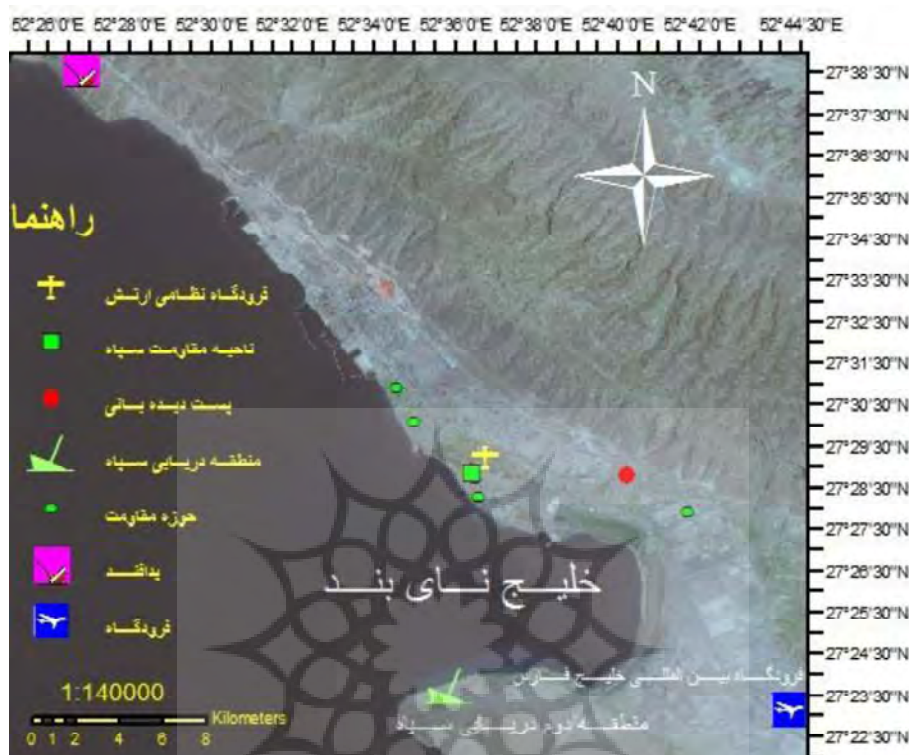
۳- برگزاری مراسمات بزرگان وهابیت، و یا شرکت در مراسم آن‌ها در خارج از استان.

۴- احداث مساجد با هزینه‌های بالا در مناطق سنی نشین.

۵- انجام رسم خروج (اعزام نیرو به شهرها و روستاها جهت تبلیغ دین)

۶- توزیع کتاب‌ها و دست نوشته‌ای در باره وهابیت و مخالف با شیعه

البته در این اواخر بر اساس گزارشات موجود شاهد پیوستن بعضی از جوانان اهل تسنن به گروه القاعده و شرکت در عملیات‌های انتحاری آنها بوده‌ایم که نگرانی در مورد این اقلیت مذهبی در این منطقه را دوچندان کرده است. طبیعی است که این تهدیدات نیز در طرح ریزی امنیتی منطقه باید لحاظ گردد.

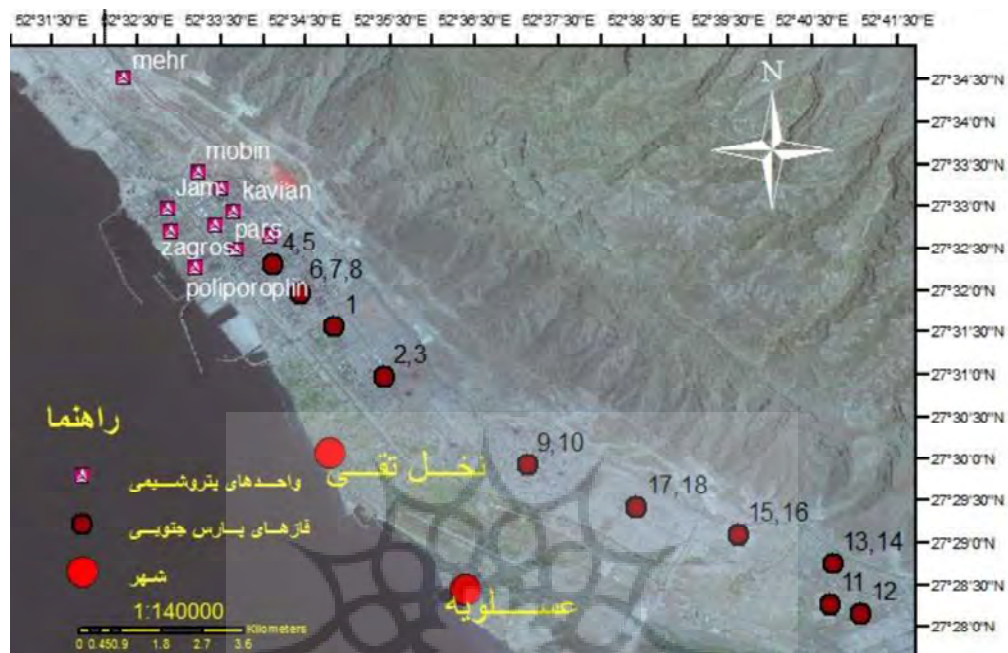

شکل شماره ۶: تراکم فازها و مجتمع‌های پالایشگاهی و پتروشیمی در منطقه اقتصادی پارس جنوبی

منبع: نگارندگان با استفاده از نرم افزار Arc Map

پروژه‌های منطقه ویژه اقتصادی پارس جنوبی در محدوده‌ای کوچک و فشرده جانمایی شده‌اند به طوری که ۲۸ فاز بهره برداری، ۱۵ پالایشگاه پتروشیمی، ۱۰ اسکله خدماتی، ۱۵ اسکله پتروشیمی، تعداد زیادی صنایع سازه‌های نیمه سنگین فلزی، مخازن تحت فشار، تجهیزات پالایشگاهی، پتروشیمی و نیروگاهی، صنایع خطوط لوله و صنایع فلزی، صنایع پایین دست از قبیل پلیمرها، لاستیک و پلاستیک، الیاف مصنوعی و نساجی، روغن‌های صنعتی، رزین‌ها و چسب‌ها، رنگ‌های و پوشش‌های حفاظتی، سموم دفع آفات، شوینده‌های بهداشتی، کودهای شیمیایی، فرودگاه و دیگر صنایع وابسته در مساحتی حدود ۲۰۰۰ هکتار (نواری ساحلی به عرض تقریبی ۸۰۰ متر در طول ۲۵ کیلومتر) بنا شده‌اند (به پروژه GIS پیوستی مراجعه شود). در حالیکه تمام این صنایع به نوعی اشتغال زا و شیمیایی هستند و با کوچک‌ترین حادثه در هر کدام از این صنایع، فاجعه‌ای غیر قابل جبران و غیر قابل کنترل را به بار خواهد آورد. نزدیکی صنایع به یکدیگر به حدی است که بسیاری از فازها و صنایع وابسته فقط کمتر از چند متر فاصله وجود دارد و این یعنی هر گونه حادثه‌ای در یک فاز یا صنایع باعث سرایت به دیگر فازها شده و فاجعه‌ای اقتصادی، زیست محیطی و انسانی را در بر خواهد داشت.

بنابراین از نظر اصل پراکندگی و رعایت فاصله صنایع از یکدیگر و همچنین دید و تیر و حملات نظامی نیز در مواقع بحران و جنگ بسیار آسیب پذیر بوده و به دلیل نداشتن اختفاء و پوشش، بطور کامل در معرض حملات هوایی و دریایی قرار دارد. و حتی در مقابل سلاحهای سبک نیز بسیار آسیب پذیر می‌باشد.

شکل شماره ۷: تراکم فازها و مجتمع‌های پالایشگاهی و پتروشیمی در منطقه اقتصادی پارس جنوبی

منبع: نگارندگان با استفاده از نرم افزار Arc Map

از نظر دسترسی به تأسیسات نیز به دلیل گذشتن بزرگراه و کمربندی بوشهر به هرزگان از کناره تأسیسات و عبور جاده بوشهر به شهر عسلویه در وسط فازها و صنایع این منطقه، امکان دسترسی به تأسیسات و در نتیجه خرابکاری در آن‌ها را بسیار آسان می‌نماید.

- نتیجه‌گیری

با توجه به آسیب‌ها و تهدیدات ذکر شده می‌توان نتیجه‌گیری نمود که بر اثر بی‌توجهی به این آسیب‌ها، باعث تبدیل شدن آن‌ها به تهدید و ایجاد زمینه و تقویت‌کننده نا امنی در منطقه شده و می‌تواند که مسئولین امر با برنامه‌ریزی صحیح بر اساس فرصت‌ها و ظرفیت‌های منطقه، قدمی جدی در راستای بالا بردن و ثبات امنیت در این مجتمع عظیم و استراتژیک کشور بردارند.

از جمله دستاوردهای این تحقیق می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- ۱- عدم توازن بین رشد و توسعه صنایع با توسعه و رشد اجتماعی، فرهنگی و رفاه عمومی منطقه.
- ۲- عدم سنخیت توسعه صنایع با ظرفیت‌های انسانی، فرهنگی و حتی طبیعی منطقه؛ به طوری که بسترها برای این حجم عظیم صنایع فراهم نشده و در نتیجه شاهد آسیب‌های اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی فراوانی هستیم.

۳- ارمغان ایجاد و توسعه منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس جنوبی برای ساکنان بومی، چیزی بیشتر از نابودی دیگر فعالیت‌های اقتصادی مثل کشاورزی، ماهیگیری تحمیل فرهنگ نامأنوس و ناهنجاری‌های اجتماعی و آلودگی‌های زیست محیطی نبوده است.

۴- در تمام مراحل ایجاد و توسعه منطقه اقتصادی انرژی پارس جنوبی، اصول پدافند غیرعامل در نظر گرفته نشده است و از این نظر بسیار جای نگرانی وجود دارد.

در پایان جهت کاستن مشکلات و آسیب‌های این منطقه عظیم اقتصادی، می‌توان **پیشنهادهای** زیر را ارائه نمود:
۱- جا دارد که به منظور احداث یا توسعه مناطق اقتصادی انرژی، اصول پدافند غیرعامل به عنوان یک پارامتر جدی مدنظر قرار گیرد.

۲- در ایجاد و توسعه صنایع در هر منطقه‌ای باید ظرفیت‌ها و قابلیت‌های طبیعی، انسانی، فرهنگی، اقتصادی و حتی نظامی منطقه لحاظ گردد تا بهتر بتوان به امنیت و توسعه پایدار منطقه به طور همزمان دسترسی پیدا کرد.

۳- توجه بیشتر دولت و مسئولین به ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و روانی مردم منطقه در راستای ایجاد توسعه پایدار.

۴- با لحاظ نمودن تمام ظرفیت‌ها و فرصت‌ها، آسیب‌ها و تهدیدهای متصور، طرح جامع امنیتی منطقه تهیه و شرح وظایف هر کدام از نیروها مشخص گردد تا در مواقع لزوم طرح قابلیت اجرایی داشته باشد.

- منابع

- کتب

افتخاری، اصغر (۱۳۸۱). مراحل بنیادین اندیشه در مطالعات امنیت ملی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

سهامی، حبیب اله (۱۳۸۶). آمایش و مکان یابی، چاپ اول، تهران: دانشگاه صنعتی مالک اشتر.

علایی طالقانی، محمود (۱۳۸۶). ژئومورفولوژی ایران، تهران: نشر قومس.

عندلیب، علیرضا (۱۳۸۰). نظریه پایه و اصول آمایش مناطق مرزی جمهوری اسلامی ایران، چاپ اول، تهران: کارنگ.

فرهنگ لغت آکسفورد (۲۰۰۱).

فرهنگ لغت عمید، (۱۳۶۰).

کرامتی، مسلم؛ و کین، عبدالحسین (۱۳۸۳). جغرافیای استان بوشهر، تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران.

منطقه اقتصادی انرژی پارس جنوبی (۱۳۹۱). تهران: وزارت نفت.

نفت و گاز پارس (۱۳۸۰). گزارش ویژه منطقه انرژی پارس جنوبی، چاپ اول، تهران: وزارت نفت.

- مقالات

اشرفی، خسرو (۱۳۹۰). مدلسازی نحوه پراکنش آلاینده‌های ترکیبات آلی ناشی از تبخیر سطحی از مخازن ذخیره‌ای واقع در منطقه عسلویه، فصلنامه محیط شناسی، سال سی و هشتم، شماره ۶۳، صص ۴۷-۶۰.

بولتن‌های خبری اداره اطلاعات، سازمان اطلاعات سپاه و بولتن‌های خبری استانداری بوشهر (۱۳۹۱).

ترکیانفر، فائزه (۱۳۸۸). ارزیابی آثار زیست محیطی منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس جنوبی بر خط ساحلی خلیج فارس،

فصلنامه محیط شناسی، سال سی و پنجم، شماره ۵۲، صص ۴۳-۵۴.

حیدری نبی، مسلم (۱۳۸۹). پیش‌بینی امنیتی و جایگاه آن در چرخه‌ی اطلاعات، مجموعه مقالات همایش سراسری حفاظت اطلاعات آینده، جلد اول، صص ۱۶۰-۱۵۴.

خلیلی، رضا (۱۳۸۴). تحول تاریخی - گفتمانی مفهوم امنیت، مجموعه مقالات اولین همایش ملی مطالعات استراتژیک در جمهوری اسلامی ایران، صص ۱۲۳-۱۱۳.

زارعی، رسول (۱۳۸۷). وضعیت اقتصادی و اجتماعی استان بوشهر بر اساس نتایج طرح‌ها و فعالیت‌های آماری، ص ۲. عاقلی کهنه شهری، لطفعلی (۱۳۹۰). ارزیابی اقتصادی منطقه ویژه انرژی پارس جنوبی، فصلنامه بررسی‌های اقتصادی، دوره دوم، شماره ۱، شماره ۱۳۱، صص ۲۷-۴.

عزیزپور، فرهاد (۱۳۸۹). نقش منطقه اقتصادی پارس جنوبی در تحول مکانی - فضایی سکونتگاه‌های روستایی، فصلنامه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، جلد شانزده، شماره ۱۹، صص ۹۷-۱۱۰.

عنبری، موسی (۱۳۹۰). بررسی آثار اجتماعی قطب‌های رشد صنعتی بر توسعه پایدار محلی (مطالعه موردی: عسلویه)، دوفصلنامه توسعه روستایی، سال سوم، شماره ۲، صص ۱۹-۱.

قنبری، علی (۱۳۸۸). عسلویه و نقش اقتصادی و اجتماعی آن بر خلیج فارس، ماهنامه اطلاعات علمی، سال بیست و چهارم، شماره ۳، صص ۸-۱.

قهرودی تالی (۱۳۸۹). پایش تغییرات خط ساحلی و لندفرم‌های ژئومرفولوژیکی خلیج فارس با استفاده از تکنیک‌های جی آی اس در منطقه عسلویه، فصلنامه فضای جغرافیایی، سال دهم، شماره ۳۰، صص ۶۱-۴۵.

کلاتری، نصراله (۱۳۹۰). خصوصیات شیمیایی خاک و آب زیرزمینی دشت عسلویه با تأکید بر فلزات سنگین، فصلنامه زمین‌شناسی کاربردی، سال هفتم، شماره ۴، صص ۳۴۲-۳۳۳.

کیانی، اکبر (۱۳۹۱). ارزیابی قابلیت دسترسی و کاربرد بهینه فضاهای عمومی در شهر عسلویه، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۵، شماره ۲، صص ۶۸-۵۱.

گرگین، علی (۱۳۸۷). گزارش اقتصاد انرژی، شماره ۱۱۰ (دی ماه)، صص ۴-۲.

گزارش نوبه‌ای شورای تأمین استان بوشهر (۱۳۹۱). شماره‌های ۱۱-۵، صص ۱۹-۱۲.

معیدفر، سعید (۱۳۸۹). نفت، دوگانگی، مقاومت و وابستگی: نتایج دو بررسی در بهرگان و عسلویه، مجله توسعه روستایی، سال دوم، شماره ۱، صص ۱۹-۱.

نقشه‌ها و تصاویر -

نقشه ۱:۵۰۰۰ استان بوشهر.

نقشه ۱:۲۵۰۰۰۰ استان بوشهر.

تصاویر ماهواره‌ای لندست ۲۰۱۰ منطقه اقتصادی انرژی پارس جنوبی.

تصاویر ماهواره‌ای آیکانوس ۲۰۱۱ منطقه اقتصادی انرژی پارس جنوبی.

Almashat, A. M (1985), National Security In Third Word, U,S: West View Press

Fisher, Dietrich (1993) Non – Military Aspects of Security: A system Approach, Cambridge University press, Cambridge, UK.

<http://www.pseez.ir/database-about-fa.html>(2013).

<http://www.andishevarz.blogfa.com>(2012). 4

<http://www.khabaronline.ir/detail>(2013).

<http://www.spgc.ir> (2013).